

Buena Vista Social Club, màgia i 'son'

Buena Vista Social Club ha tancat la seva gira internacional al nostre país, a Burjassot (Horta). Davant de milers de persones ha mostrat, amb la naturalitat que caracteritza els músics de soca-rel, per què s'han convertit en tot un fenomen de masses. Pura música cubana dalt d'un escenari. Pura música. Cubana.

Màgia. Quan s'ajunta tant de talent dalt d'un escenari sembla

que qualsevol cosa sigui possible. I ho és, potser. O així ho van poder sentir els milers de persones que, el passat 31 de maig, van acomiadar, des de Burjassot, la gira mundial de Buena Vista Social Club, aquest fenomen de la música tradicional caribenya que ha batut rècords de vendes i ha sorprès tothom amb la força d'uns ritmes que alguns ja creien gairebé morts i enterrats.

Buena Vista Social Club no és un grup convencional. Fet i fet, ni tan sols no és un grup pròpiament dit. És, ja ho dèiem, una afortunada suma de talents. I Rubén González, Compay Segundo, Ibrahim Ferrer, Omara Portuondo, Orlando "Cachaíto" López, Eliades Ochoa, Manuel "Guajiro" Mirabal o Barbarito Torres han fet ballar tot el món. Literalment. Des d'Austràlia a Europa, del Japó a Amèrica del Sud i de Nord, saben ara, potser, on és Marcané, si és que, més que no pas incomprendibles paraules exòtiques, han volgut buscar un mapa de l'illa i situar-hi les petites ciutats orientals de la cançó. "De Alto Cedro voy para Marcané/ luego a Cueto voy para Mayarí...", ens explica, amb tota la naturalitat del món, Francisco Repila-

L'amistat que ha unit els components de BVSC es transmet també en les seves interpretacions.

do, altrament dit Compay Segundo. I nosaltres, que ja ens sabem la seva cançó, viatgem d'un lloc a l'altre seguint-li, com qui no vol la cosa, el compàs amb el peu. Perquè aquesta és una de les característiques de la música que ens arriba de la bella Cuba: la naturalitat. I s'encomana.

"A Cuba, la música flueix com un riu." Ho diu Ry Cooder, reconegut guitarrista i productor del disc que va ini-

ciar tot aquest moviment, el 1996. Després d'haver viscut amb els músics, les seves històries i els anys d'experiència, Cooder diu que ja no és el mateix.

I com va començar, tot plegat? Doncs per una d'aquelles casualitats que transformen contratemps en noves possibilitats. Cooder havia arribat un dia a l'Havana per mà de Nick Gold, productor de renom en l'escena de l'anomenada World Music, per gravar-hi una col·laboració entre guitarristes

un vell somni: un disc de tribut als que ell considerava mentors i herois, als grans de la música cubana tradicional. Cooder i Gold tenien els mitjans, l'ocasió era propícia i, unint voluntats, es va tirar endavant.

El primer dia de gravació ningú no sabia ben bé què s'hi podria trobar, a les dependències d'Egrem, els llegendaris estudis de l'Havana on s'anaven aplegant les antigues estrelles més actuals que ens puguem imaginar.

dre el món, que de cop i volta descobria la música que sempre s'havia fet a l'illa caribenya, descobria els antecedents del que s'hi continua fent, els ritmes que van somoure els anys quaranta i cinquanta, amb les bandes d'Arsenio Rodríguez o Benny Moré ("el bárbaro del ritmo"), amb Bola de Nieve o Rita Montaner.

Només faltava la pel·lícula documental, que el cineasta alemany Wim Wenders va filmar sobre la gravació del disc per acabar d'arrodonir l'èxit. No només les veus, no només les músiques, sinó els gestos, les mirades, la manera de moure's i de riure, fins i tot, dels components de Buena Vista Social Club, han quedat gravades per oferir-se al món en un curiós producte comercial. I Buena Vista Social Club ha viatjat a tot arreu, amb el seu Grammy a la butxaca, i ha trobat el reconeixement internacional. *Veni, vidi, vinci*, podrien dir tots i cadascun dels seus components, els que encara continuen junts i els que han prosseguit carrera en solitari.

I això que, com aquell qui diu, BVSC no existeix. Ha estat, gairebé, una coincidència en el temps i en l'espai. No hi ha grup, ni hi ha club. O potser sí. Es fa difícil de dir, realment. El nom del disc, el paraigua sota el qual s'ha aixoplugat el projecte, va sorgir d'una cançó que tocava Rubén González: era la melodia d'un club social de l'Havana composta per Orestes López, el pare de "Cachaíto". Buena Vista Social Club era lloc de reunió i d'activitat per a músics, als anys quaranta. Ara, en queda el record, el rastre, tot just. I, tal com es pot veure al film de Wenders quan Compay Segundo i el seu puro proven de trobar-lo, la memòria de cadascú pot tenir ben diverses certeses respecte de la seva ubicació exacta. "Tres carrers més cap allà...", "què dius, ara? Si era tot just tombant a mà esquerra!" I el somriure de Compay Segundo no prova de treure'n l'entrellat. El grup, per tant, existeix, de fet, com existeix, i també de fet, l'edifici, encara que no se n'acabi de consensuar la ubicació.

L'èxit els ha sorprès a tots. Potser sí que aquest era el lloc i el moment,

Qui pot negar la vitalitat i l'ofici d'aquests músics? A la imatge, Ibrahim Ferrer amb part de l'orquestra Buena Vista Social Club, al concert de Burjassot.

africans i cubans que havia de ser una mena de retrobament, des de l'actualitat, de les arrels comunes. Per qüestions burocràtiques (els músics africans tenien problemes per viatjar) el projecte no va poder tirar endavant. Però si tot estava a punt, si hi havia l'estudi i "Cachaíto" López, Rubén González, Eliades Ochoa, que acabava de gravar amb el seu Cuarteto Patria, i potser fins i tot Compay Segundo, que deien que corria per l'illa..., es podia desapropiar l'ocasió? Per a Juan de Marcos González, antic *rockero* que havia redescobert les arrels a mitja carrera, fundador de la banda Sierra Maestra, cubà i admirador de tots els músics que haurien pogut formar part del projecte inicial, aquella era l'oportunitat de fer realitat, com se sol dir,

Alguns en actiu, altres no tant, o no gens; alguns ja havien tocat junts, altres mai no havien estat plegats a la mateixa sala; els estudis bullien de gent diferent i amors comuns. I es va fer la màgia.

No hi havia programa, exactament, ni exactament res. Només el somni de Juan de Marcos i, com explica Cooder, "les persones vives i que podien tocar, i aquell repertori sense fi de belles cançons com a recurs. Tan sols calia deixar que la gent s'expressés". I això és el que van fer. De mica en mica, els elements es van anar acoblant. Com ens explica Ibrahim Ferrer, des de l'altre extrem del telèfon, en un hotel de Frankfurt, "encara que no haguem tingut la mateixa escola, sí que ens entenem". I la suma de talents va sorprendre

com se sol dir. En tot cas, Omara Portuondo, l'única veu femenina de BVSC, amb qui parlem entre trossos de cançons que se li escapen cada tres frases, no troba altra explicació que el fet que "la cultura sencera devia aquest moment a la música cubana". Omara atribueix l'èxit a una inflexió que permet aparcar "la cosa aquesta dels instruments electrònics" perquè les característiques d'aquesta música arribin a la gent amb tota la senzillesa i qualitat. Per al periodista cubà Pedro de la Hoz, Buena vista "ha conquerit el món a cop de novetat, entesa aquesta com Emilio Grenet, que a propòsit del boom cubà dels trenta, va dir: 'El que es presenta ara com a cosa nova, capaç de produir noves emocions, no és res que s'hagi improvisat com una atracció turística, sinó la consecució espiritual d'un poble que ha lluitat durant quatre segles per trobar un mitjà d'expressió.'"

És clar que hi ha hagut qui ha volgut presentar el fenomen Buena vista Social Club com una mena d'acte de nostàlgia, en sintonia amb allò de "temps passat, sempre envejat". Però ni la música, a Cuba, com a cap altre lloc, no s'ha aturat en aquests darrers quaranta anys (cosa que obligaria a tombar els ulls enrere, desesperadament, cercant algun lloc ferm on agafar-se), ni aquests veterans i vitals músics pretenen contraposar-se a les noves propostes que han anat sorgint amb el pas del temps. Omara Portuondo ens aclareix sense esforç qualsevol dubte en aquest sentit: "Res no és estàtic. Quan ja no es mouen, les coses, llavors deixen de ser". I ens recorda, acte seguit, la renovació que va representar, per exemple, als anys quaranta, el *filin*, el bolero amb elements aleshores més contemporanis que van introduir els músics joves. Ella (i riu, Omara, quan li ho recordes) va ser considerada "*la novia del filin*".

"I avui —continua— ja ho veus, això és clàssic. Tot es mou. És important que els joves d'ara no s'encallin".

És clar que, un cop hem anomenat el bolero, hem de parlar, acte seguit d'Ibrahim Ferrer. Per a ell, que va néixer, literalment, en un ball, l'any 1927, prop de Santiago de Cuba, el bolero

"és com la primera lletra d'un llibre". La seva veu, li deien, no servia per a això. Però era la seva passió. No se'n sabia ni se'n volia estar, i ara, que té uns quants anys més que quan cantava amb el Conjunto Sorpresa o l'Orquestra Chepín-Chovén i Benny Moré, la seva veu ha fet la volta al món amb les dues gardènies més clàssiques d'aquest gènere musical. Ibrahim, que encara ara se sorprèn de veure la seva imatge penjada allà on van, com diu

Cuban All Stars i *Introducing Rubén Gonzalez*), començava pel desig senzill d'un admirador: "Jo vull gravar un disc amb Rubén Gonzalez." I Rubén Gonzalez, que va néixer a Santa Clara el 1919, que havia tocat, com diu ell mateix "gairebé amb tot Cuba" i s'havia retirat poc després de la desaparició del seu amic i company de banda Enrique Jorrín (a qui s'atribueix la invenció del cha-cha-cha), va tornar a posar-se davant d'un piano per al

D'esquerra a dreta, el pianista Rubén González i Omara Portuondo i Ibrahim Ferrer —vocalistes—. Tres veterans i actius representants de la música popular cubana.

ell mateix "en enormes cartellots" (una fotografia que li van fer mentre avançava, pensarós, de casa cap a l'estudi de gravació, s'ha convertit en carta de presentació de Buena vista Social Club), diu que, de vegades, li sembla que està vivint un somni. "Espero que no em desperti un dia i em diguin que tot ha estat una broma..."

Rubén Gonzalez és el membre més veterà dels que porten a terme aquesta gira internacional. I d'alguna manera, és el culpable primer d'aquesta experiència. Sense fer res, només tocant el piano, d'aquella manera particular que permet distingir el seu so de qualsevol altre. Perquè el somni de Juan de Marcos, el que finalment va cristal·litzar en els discos que sortiren d'Egrem el 1996 (*Buena Vista Social Club*, Afro

projecte BVSC. I la seva energia ho va tornar a impregnar tot.

"Recorda que el rom, com més vell, millor." Omara Portuondo respon amb picardia, quan sent lloances sobre la seva veu. I riu, acte seguit. Potser aquest és el secret. O una part del secret, almenys. Però el cas és que aquesta bella havana que viu al Malecón, i que l'enyora, no ha deixat mai de cantar. Des que va formar part del quartet Las D'Aida fins a les gires amb l'Orquestra Aragón, Omara canta. I se sent feliç de poder representar la seva cultura a tot arreu del món.

I nosaltres, feliços de sentir-te, Omara, de sentir-vos. I que sigui per molts anys.

Núria Cadenas